

TURKIY GULISTON YOXUD AXLOQ ASARI HAQIDA

G‘aniyeva E‘zozabonu

Nizomiy nomikdagi TDPU

Tabiiy fanlar fakulteti 3-bosqich talabasi

Annotation: Ushbu maqolada Abdulla avloniyning Turkiy Guliston yoxud axloq asari o‘rganildi va ilm mavzusi tahlil qilindi

Key words: Abdulla Avloniy, axloq, xulq, tarbiya, ilm, ilmli inson

O‘zbek adabiyotining klassik yozuvchisi Abdulla Avloniy 1878-yil 12-iyul Toshkent shaxrining Mergancha mahallasida tugildi. Abdulla Avloniyga birinchi ustoz deb nom bersak mubolag‘a bo‘lmaydi.

Uning ta‘lim va tarbiya haqida yozib qoldirgan asarlari juda ko‘p, ulardan biri va eng mashxuri Turkiy guliston yoxud axloq asaridir. Bu asarni olimlar ko‘proq endi maktab ostonasiga qadam qo‘yayotgan bolalar uchun deb hisoblashadi. Aslida bu asarni barcha uchun kerakli asar desak adashmagan bo‘lamiz. Turkiy guliston yoxud axloq asarida ma‘naviy ijodiy va tarbiyaviy qarashlar keng yoritilgan.

Asarning mavzulariga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak Axloq, Xulq, Yaxshi xulq, yomon xulq, Tarbiya, Tarbiyaning zamoni, Badan tarbiyasi, Fikr tarbiyasi, Axloq tarbiyasi, Yaxshi xulqlar, Fatonat Diyonat, Islomiyat, Nazofat, Sa‘y va g‘ayrat, Riyozat, Qanoat, Ilm, Aqsomi ilm, Sabr, Intizom, Miqyosi nafs, Vijdon, Vatanni suymak va hokazolar kiradi

Ilm mavzusiga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak Abdulla avloniy ilmga juda go‘zal ta‘rif berganlar “ Ilm deb o‘qimak, yozmakni yaxshi bilmak, har bir kerakli narsalarni o‘rganmakni aytilur. Ilm dunyoning izzati, oxiratning sharofatidir. Ilm inson uchun g‘oyat oliy va muqaddas bir fazilatdur. Zeroki, ilm bizga o‘z ahvolimizni, harakatimizni oyina kabi ko‘rsatur. Zehnimizni, fikrimizni qilich kabi o‘tkur qilur.

Savobni gunohdan, halolni haromdan, tozani murdordan ayurub berur, to‘g‘ri yo‘lga rahnamolik qilub, dunyo va oxiratda mas‘ud bo‘lishimizga sabab bo‘lur. Ilmsiz inson mevasiz daraxt kabidur” deb aytganlar. Darxaqiqat ilm insonni ezgulikka chorlaydi, to‘g‘ri yo‘ldan adashtirmaydi. Ilmli inson hechqachon xoru-zor bo‘lmaydi, pul va boylik tugashi mumkin lekin ilm ko‘paysa ko‘payadiki lekin hech qachon tugamaydi. Aslida ilm so‘zini tariflasak manashu maqoladagi varaqlarlar ham yetmaydi, lekin biz eng kerakli so‘zlarni gaplarni ishlatapmiz. Ilm hech qachon hor bo‘lmaydi.

Abdulla avloniy o‘zining asarida yana bir jumlani keltirib o‘tganlar:

Ilm bir daryo ichi to‘lmish dur-u gavhar bilon,

Qiymat-u qadrin qachon bilg‘ayoni johil yilon.

Avloniy o‘z asarida ilmni ikkiga bo‘lgan diniy hamda fanniy. U inson yetuklikka erishish uchun diniy ilmlar bilan birgalikda hisob(matemarika), tarix, kimyo, handasa va tib ya‘ni fanniy ilmlarni o‘rganishni tavsiya etgan.

Avloniyning she‘riy baytida ham ilmni targ‘ib qilgan:

Topar ilm ila odam o‘g‘li kamol,

Yeturmas kamola jamol ila mol.

Kerak o‘rtanur ilm uchun sham‘dek,

Tanumoq xudoni ilmsiz mahol.

Talabgor o‘lur ilma oqil kishi,

Sotar ilm bozori moli halol.

Talab aylamak farzdur bizga ilm,

Bu amr uzradur er-xotun, yosh, chol.

Ya‘ni biz ilm olsak bizni amalimiz halol, bilim olish esa bizlarga farz qilib berilgan deyilgan ushbu baytda.

Avloniyning “Ikkinchi muallim” asaruda ilmsizlik balosigaham ta‘rif berib o‘tgan.

O‘qumoq , yozmoqi bilsaydi otang, ey o‘g‘lon,

Balki boshiga qazo kelmas edi ushbu zamon.

Quvvatning borida xat bilmoq uchun qil harakat,

San jadal qilsang o‘zi, bergusi Alloh barakat.

Ibrat ol, o‘g‘lim , otangdin, bo‘lmag‘il san yaramas,

Qilmag‘il umringni zoye, dema qish-yoz, o‘qu, yoz!

Bu yerda Avloniy yosh avlodga ko‘proq e‘tiborini qaratgan. Agar ota-onalarida ko‘proq ilmliroq bo‘lganlarida edi, turli qiyinchiliklar kechirmagan bo‘lar edilar va yana yoshlik quvvati boride o‘qib o‘rganmasang qarilikda o‘qish uchun qiynalasan deb aytganlar.

Avvalgi davrdaham, hozrham va kelajakdaham ilmli kishilar doim kerak bo‘ladi. Shunday ekan inson doim ilm olishdan hechqachon charchamaslik kerak.

REFERENCES

1. <https://forum.ziyouz.com/index.php?topic=6664.0>
2. https://uz.wikipedia.org/wiki/Turkiy_guliston
3. ABDULLA AVLONIY TURKIY GULISTON YOXUD AXLOQ Pandlar, ibratlar, hiqoyatlar. “ O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” avlat ilmiy nashriyoti Toshkent 700129, Navoiy ko‘chasi, 30.